

VOCALE TRADITIES IN IJSLAND: ZANG OP WAKKERE AVONDEN

Tekst: **Eelco Schilder**

De Scandinavische folkmuziek bloeit als nooit tevoren. Toch ligt er hoog naar het Noorden nog een deel van Scandinavië waar we verdacht weinig van horen op het gebied van traditionele muziek. IJsland heeft de grootte van het voormalige Oost-Duitsland, maar er wonen slechts 250.000 mensen. Het land is door de tijd heen geteisterd door natuurkrachten en grote onderdrukkers. Het is er bijna geheel donker of constant licht, het lijkt een verzamelpaats van extremen. Dit wordt bevestigd wanneer je luistert naar de populaire muziek die uit IJsland onze kant op komt waaien. Björk is inmiddels internationaal erkend als topartiest. Ondanks die status blijft ze uitblinken in eigenzinnigheid en onvoorspelbaarheid. Haar muziek bezit een oerkracht die op veel muzikliefhebbers een magische aantrekkingskracht heeft. Sigur Ros mag zich sinds een jaar verheugen op internationale bekendheid en ook binnen zijn muziek heerst een surrealistische sfeer.

Dit doet vermoeden dat, deze toch moderne muziek, zijn wortels heeft in een geheimzinnige muziekcultuur. Met de hulp van Bjarki Sveinbjörnsson, musicoloog en producer voor de Nationale radio in IJsland, probeer ik een aantal van de belangrijkste begrippen binnen de IJslandse muziekatraditie te omschrijven. Dat valt niet mee, want het blijkt dat er maar weinig is gedocumenteerd en de informatie die er is, is voor negentig procent alleen in de IJslandse taal beschikbaar.

Rimur

Binnen de traditionele muziek maken de IJslanders onderscheid tussen twee verschillende zangstijlen. De oudste vorm heet *Rimur* en zou zijn ontstaan in de middeleeuwen. Er wordt voor het eerst melding van gemaakt in de veertiende eeuw in *Sorlarimur*. Hierin wordt beschreven hoe de bevolking begon te dansen zodra er een *Rimur* werd voorgedragen. Ik schrijf hier bewust niet het woord zingen, omdat de

Rimur van oorsprong niet wordt gezongen of verteld. De manier van voordracht ligt ergens tussen deze twee uiterste in. De *Rimur* wordt gezien als een literaire vorm die vergelijkingen vertoont met het Franse *Chanson de geste*. Ze werden uitgevoerd door *Kvaedamadur* (zangmeester) die hun teksten niet schriftelijk vastlegde maar mondeling aan elkaar doorgaven. De *Kvaedamadur* was over het algemeen genomen een rondtrekkende artiest die boerderijen bezocht waar zogenaamde *Kvoldvaka* (Wakkere avonden) gehouden werden. Vrienden en familie werden uitgenodigd om samen te komen luisteren naar de *Rimur*, die oude sagen en magische gebeurtenissen als onderwerp hadden. De lengte van de *Rimur* overtrof regelmatig enkele honderden coupletten en kon hierdoor hele avonden in beslag nemen. Door steeds een couplet met een nieuwe articulatie of toonhoogte aan te vangen probeerde de *Kvaedamadur* de spanning in zijn voordracht op te bouwen. In de achttiende eeuw verbood de Deense bezetter het organiseren

Een IJslandse boer speelt op de langspil.
Illustratie van Auguste Mayer, 1836.
Dit is naast de drie foto's in het IJslands nationaal museum
de enige bekende afbeelding van een langspilspeler.

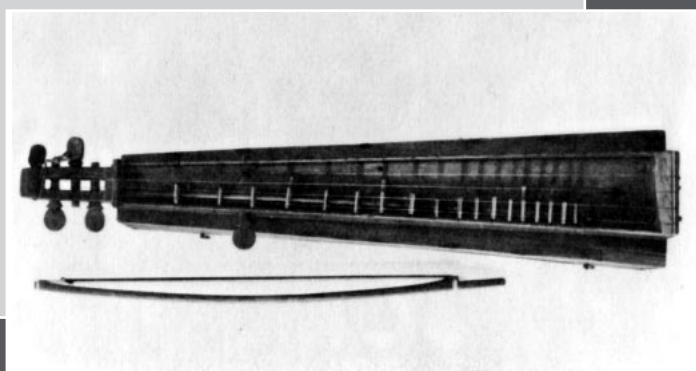
IJslandse muziekinstrumenten

Dat dit artikel zich voornamelijk richt op de vocale tradities is geen toeval. Door het weinige hout dat op het eiland voorkomt is er slechts een bijrol weggelegd voor muziekinstrumenten. Lang was een uit Noorwegen geïmporteerd kerkorgel het enige instrument dat zich op IJsland bevond. Toch zijn er door de eeuwen heen twee muziekinstrumenten ontstaan die

typisch zijn voor IJsland. Het bekendste instrument is de *Langspil*. Dit instrument heeft een sterke gelijkenis met de Noorse *Langleik* of met de ook in Nederland bekende *Hommel* en wordt doormiddel van een strijkstok bespeeld. Naast de *Langspil* bestaat er nog een *Afiola*, een soort twee snarige harp die met de vingers wordt bespeeld. Ook deze instrumenten hebben nu geen rol van betekenis meer. Interesseert de nieuwe generatie componisten zich nog wel voor de vocale traditie, de *Langspil* en *Afiola* lijkt geheel aan hen voorbij te gaan.

Meer weten? Bezoek het volgende internet-adres: www.musik.is

Een prachtige startpagina waarop je informatie kan vinden over elke bestaande IJslandse muzikant. Hier vind je ook de oude manuscripten. Helaas is het grootste deel nog steeds niet in het Engels, als het goed is gaat dat in de toekomst veranderen.

van dergelijke avonden. Deze bijeenkomsten zouden leiden tot te veel buitenechtelijke kinderen die een last waren voor de maatschappij. Veel gevaarlijker voor de bezetters waren echter de aan de *Rimur* verwante zangstijl *Lausavisur*. Deze zangstijl werd vaak in competitieverband uitgevoerd en zat vol geheime boodschappen. Wanneer je de teksten in een ander schema zou plaatsen of gewoon achterstevoren zou voordragen zouden er teksten ontstaan die alleen bedoeld waren voor een ingewijde groep luisteraars.

Tvisongur

Naast *Rimur* speelt de *Tvisongur* (tweezang) een belangrijke rol. Deze zangvorm ontstond, net als de *Rimur*, gedurende de middeleeuwen. De *Tvisongur* is een meer geïmproviseerde zangvorm waarbij zanglijnen parallel aan elkaar voorgedragen worden. De basis is een bestaande melodie van waaruit de voordragers hun improvisatie starten. De *Tvisongur* heeft meestal een wat spiritueel thema dan de *Rimur* hoewel ook

Rimur teksten als basis voor de *Tvisongur* werden gebruikt. Het lijkt echter alsof de *Tvisongur* een wat godsdienstiger karakter heeft. Doordat er nog steeds weinig bekend is over de technieken die werden gebruikt, ligt er een beetje een geheimzinnige was over deze vocale traditie. Pas aan het begin van de twintigste eeuw kreeg het wat meer bekendheid doordat een priester een collectie door hem verzamelde volksliederen publiceerde. Hij vermeldde hierbij dat hij deze traditie nog steeds tegenkwam in het Noordelijkste deel van IJsland. Tegenwoordig is de *Tvisongur* echter zo goed als uitgestorven en zijn er alleen nog een paar oudere muzikanten en een enkel koor dat zich aan deze traditie waagt. Met de *Rimur* is het iets beter gesteld. Dit komt waarschijnlijk omdat er in de negentiende en twintigste eeuw meer van op papier is gezet. Er zijn zelfs zeer oude opnames goed bewaard gebleven. Ook nu bestaan nog enkele kleine zalen waar hij wordt voorgedragen en Sigur Ros nam op zijn laatste wereldtour een aantal *Rimur* zangers mee

om ook buiten IJsland deze voordrachtvorm te laten horen. Bjarki is dan ook hoopvol gestemd. Volgens hem is het duidelijk dat er een generatie muzikanten is opgestaan die meer interesse tonen voor hun roots dan er in vele decennia is gedaan. Ook naar het buitenland toe gebeurt er meer. Teksten en geschiedkundige overzichten worden in het Engels vertaald en zullen binnen niet al te lange tijd op het internet te vinden zijn. En wie weet staat er de komende jaren ook in IJsland wel een groep op die het lukt om de traditionele muziek te vertalen naar de muziek van nu en zo een tamelijk onbekende traditie voor uitsterven te behoeden.

Discografie:

Islensk alpydulog *Icelandic folksongs*
(FD iceland)
Voices (Arni Magnusson institute iceland)

Gebruikte bronnen:

Growes dictionary of music
New music in Iceland Goran Bergendal